

Suomen Latu ry / SULKA-projekti
 Fabianinkatu 7
 00130 HELSINKI

15.12.1999

RAPORTTI SULKA-PROJEKTISTA JA SUOMEN KUNTIEN ULKOILU- MAHDOLLISUUKSISTA HANKKEESTA SAATUJEN KOKEMUSTEN PERUSTEELLA

Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus (SULKA) –projekti käynnistettiin 1.1.1998.

Hankkeen päätavoitteena on ollut kartoittaa kansalaisten käytössä olevat ulkoilupaikat kaikissa Suomen kunnissa ja laatia kuntakohtainen raportti nykytilanteesta, suunnitelmista ja erilaisista kehittämistoimenpiteistä. Raportit ovat syntyneet kunnissa järjestettävien ulkoilukokousten ja –katselmusten pohjalta. Kokoukset on toteutettu yhteistyössä kunnan ulkoiluasioista vastaavien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden kanssa. Helsingissä järjestettiin 11.11.1999 valtakunnallinen ”Ulkoilusta Hyvinvointia”-seminaari projektiin liittyen (kts. liite).

KUNTAKOKOUSTEN TOTEUTTAMINEN JA RAPORTOINTI

Yhteensä on tähän mennessä kierretty n. 410 kuntaa. Suurimmissa kaupungeissamme ja maakuntakeskuksissa järjestettiin 24 ns. pilottikokousta, jotka toteutettiin keskusjärjestön toimesta ja järjestelyistä vastasi projektisihteeri. Näitä paikkakuntia olivat Jyväskylä, Kouvola, Hyvinkää, Mikkeli, Rovaniemi, Oulu, Kajaani, Kokkola, Vaasa, Joensuu, Kuopio, Pori, Rauma, Hämeenlinna, Tampere, Turku, Lahti, Heinola, Savonlinna, Lappeenranta, Kemi, Espoo, Vantaa ja Helsinki. Pilottikokoukset toimivat samalla koulutustilaisuuksina Suomen Ladun nimeämille ulkoilun asiantuntijoille – ulkoilukonsulteille, jotka valittiin lähinnä oman jäsenistön piiristä. Nämä 90 konsulttia toteuttivat Suomen Ladun edustajina ulkoilukokoukset ja –katselmuksot sovituiissa kunnissa. Jäljellä ovat vielä muutama yksittäinen kunta eri puolilla Suomea, osa ruotsinkielisistä kunnista ja Ahvenanmaa. Näissä pyritään kokoukset järjestämään vuoden loppuun mennessä tai viimeistään ensi vuoden alussa.

Kuntien puolesta yhteyshenkilönä on toiminut yleensä liikunta- / vapaa-aikatoimen vastaava viranhaltija, käytännössä liikuntatoimenjohtaja tai liikuntasihteeri. Kunna ovat suhtautuneet hankkeeseen pääosin erittäin myönteisesti. Pahempia ongelmia kokousten järjestämisessä on ilmennyt yleensä vain silloin kun kyseisen henkilön virkaa on oltu kunnan taholta lopettamassa tai oma asema on muuten koettu erittäin uhanalaiseksi. Monessa kunnassa liikuntatoimen edustajat tosin tuntevat omat ja henkilökuntansa resurssit täysin riittämättömiksi, mutta useimmissa tapauksissa projekti koettiin enemmän tukena heidän työllensä kuin arvosteluna tai rasitteena. Kuntia, jotka syystä tai toisesta kieltäytyivät kokonaan järjestämästä kokousta, oli vajaa kymmenen. Näistä kunnista tarvittavat tiedot on kerätty muilla keinoin.

Kuntakohtaiset raportit on laadittu yleensä kunnan yhteyshenkilön ja Suomen Ladun edustajan yhteistyönä. Niitä on täydennetty tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan muiden ulkoiluasioista vastaavien hallintokuntien toimesta ja yleisötilaisuuksista saatujen kokemusten perusteella. Ulkoilukokouksiin on liikuntatoimen viranhaltijoiden lisäksi osallistunut kunnan koosta, organisaatiosta ja aktiivisuudesta riippuen myös muita viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä, parhaimmillaan kuitenkin kaikkien ulkoiluasioista vastaavien hallintokuntien edustajat. Kunnissa

järjestettyihin yleisötilaisuuksiin on osallistunut keskimäärin n. 20 henkilöä, joiden joukossa parhaiten ovat olleet edustettuina urheiluseurat ja asukasyhdistykset. Pienemmissä kunnissa kunnanjohtajien ja -valtuutettujen osallistuminen tilaisuuksiin oli suhteessa aktiivisempaa. Laaditut raportit ovat olleet tarkastettavina ja puhtaaksikirjoitettavana Suomen Ladussa, josta ne lähetetään kunnanhallituksen kautta jokaiseen kuntaan tiedoksi ja hyödynnettäväksi. Lisäksi raportit viedään Suomen Ladun internet –kotisivuille, ja toimitetaan Suomen Ladun paikallisyhdistyksille.

Raporttien perusteella laaditaan myös maakunnalliset yhteenvedot maakuntien liittoja varten. Yhteenvedot sisältävät muutamia ulkoilun kannalta tärkeitä tunnuslukuja, kuten minkä verran tietyn kokoisessa kunnassa on esim. hiihtolatua, valaistua kuntorataa, kevyen liikenteen väylää ja luontopolkua, tai montako yleisön käytössä olevaa ulkoilumajaa, uimarantaa ja avantouintipaikka kunnasta löytyy. Yhteenvedojen tekoa on hieman viivyttänyt joidenkin maakuntien osalta puuttuvat tai puutteelliset kuntaraportit. Osa yhteenvedoista on jo valmiina ja loput on määrää saada valmiiksi tammikuun 2000 aikana, jolloin samoja tunnuslukuja voidaan julkaista myös valtakunnallisesti.

Ulkoilukokouksissa vallinnut henki on yleensä ollut hyvä ja rakentava. Jo itse kokouksen järjestäminen on nähty hyödyllisenä ja ulkoiluasioita edistävänä toimenpiteenä. Monessa kunnassa on tullut ilmi, että yhteistyö eri hallintokuntien kesken on selvästi riittämätöntä. Kokous on saattanut olla jopa ensimmäinen tilaisuus, kun on kokoonnuttu saman pöydän ääreen keskustelemaan ulkoiluasioiden hoidosta ja kehittämisestä. Käsiteltävät asiat on kuitenkin koettu tärkeinä ja niiden kehittäminen on nähty eri tahojen yhteisenä velvollisuutena ja haasteena. Yleisötilaisuuksissakin pelkät arvostelut ja hyökkäykset kuntaa kohtaan ovat jääneet vähemmälle. Puheenvuorojen käyttäjät ovat keskittyneet enemmän kehittämisehdotuksiin ja tarjonneet kunnan suuntaan uusia toiminta- ja yhteistyömalleja.

YHTEISTYÖ ERI TAHOJEN KANSSA

Maakuntien liittojen lisäksi yhteistyötä on tehty mm. Metsäntutkimuslaitoksen, Suomen ympäristökeskuksen, Jyväskylän yliopiston, Konditionsfrämjandet rf:n, ”Vaellusreitit maaseudun työllistäjänä” –projektin ja Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n kanssa. Metlan ja Suomen ympäristökeskuksen yhteisessä LVVI (Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi)-tutkimuksessa ja Jyväskylän yliopiston LIPAS (Liikuntapaikkarekisteri)-projektissa voidaan hyödyntää SULKA-projektissa kerättyjä tietoja. Lisäksi projektin toteutuksen suunnittelussa on tehty yhteistyötä em. tahojen asiantuntijoiden kanssa. Konditionsfrämjandet on ollut voimakkaasti mukana toteutettaessa hanketta ruotsinkielisissä kunnissa. Vaellusreitit maaseudun työllistäjänä-projektissa on hyödynnetty projektissa kerättyjä tietoja juuri retkeilyreittien osalta. SLU:n ”Operaatio Liikutus”-kampanja tähtäsi lähiliikuntapaikkojen saattamiseen kuntoon ja ulkoilukokouksia toteutettaessa asiasta tiedotettiin kunnan avainhenkilöille.

ULKOILUPAIKKOJEN TILANNE

Toteutettujen kuntakäyntien ja niistä laadittujen raporttien perusteella voidaan todeta, että maassamme on todella paljon erilaisia ulkoilupaikkoja ja palveluita, mutta niiden taso on usein heikko tai korkeintaan tyydyttävä. Maamme yli 15 000 ulkoilupaikkaa tarjoavat kyllä valinnanvaraa ja mahdollisuuksia ulkoilijalle, mutta ulkoilun kehittäminen ei valitettavasti ole pysynyt muun liikuntapaikkarakentamisen vauhdissa. Talousvaikeuksien ja kiristyneiden budjettien kanssa painiskelevat kunnat eivät ole pystyneet suuntaamaan maastoliikuntapaikkojen ja muiden ulkoilupalveluiden ylläpitoon riittävästi määrärahoja.

Alustavien laskelmien mukaan esimerkiksi kuntien liikuntabudjetin varoista riittää maastoliikuntapaikkojen hoitoon keskimäärin vain 5-6%. Parhaimmillaan sama summa on ollut 15% ja huonoimmillaan 2%. Vertailua vääristää ja vaikeuttaa kuntien hyvinkin erilaiset organisaatiot ja se miten ulkoiluasioiden hoito on jaettu eri hallintokuntien vastuulle. Yleisenä havaintona voidaan kuitenkin sanoa, että niissä kunnissa joissa liikuntatoimen vastuualuetta ulkoilupaikkojen hoidossa on oleellisesti kavennettu, on kehitys harvoin ollut ulkoilijan kannalta myönteinen.

Tällä hetkellä näyttää kuitenkin siltä, että pahin syöksykierre on ohitettu ja ulkoilupaikkojen kuntoon ja kehittämiseen on alettu monen vuoden tauon jälkeen kiinnittää ainakin suunnitelmien tasolla huomiota. Valmiita ja loistavia hankesuunnitelmia löytyykin monista kunnista, mutta toteuttamisvaiheessa ulkoilun edistämistä koskevat suunnitelmat tuntuvat jäävän aina häviölle kun on kysymys esimerkiksi jäähallin ja ulkoilualueen perustamisesta tai tiehankkeen yhteydessä toteutettavien eritasoristeysten rakentamisesta. Toisaalta myönteisiäkin tapauksia löytyy ja useat kunnat ovat lähteneet toisissaan kehittämään ulkoilu- ja luontoliikuntamahdollisuuksia esimerkillisellä tavalla vaikeasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta. Merkittävät apu ovat olleet erilaiset kansallisella tai EU-rahoilla osin rahoitetut reittihankkeet, joihin reittien perustamisen lisäksi on sisältynyt merkittäviä muita palveluita kuten laavuja, kotia tai muita ulkoilijan tukikohtia.

Virkistysalueet

Virkistysalueiden jako lähipuistoihin, ulkoilupuistoihin, ulkoilualueisiin, retkeilyalueisiin ja erämaa-alueisiin on herättänyt kunnissa jonkun verran hämmennystä ja epäselvyyttä. Varsinkin raja ulkoilupuistojen ja ulkoilualueiden välillä on monessa kunnassa määräytynyt vallitsevan käytännön mukaan eikä ympäristöministeriön suosittelman mallin mukaisesti. Samoin on varsinkin maaseutumaisissa kunnissa lähipuistot ja ulkoilupuistot yleensä luettu vain yksinkertaisesti puistometsäksi. Vaihtelevaa on myös se luetaanko kunnassa ulkoilualueeksi vain varsinaiset, ensisijaisesti virkistyskäyttöön varatut ja rajatut alueet vai myös jokamiehenoikeudella saavutettavissa olevat esim. talousmetsät.

Maaseutumaisissa kunnissa itse virkistykseen varattuja alueita on yleensä riittävästi. Ongelmat koskevat lähinnä aluiden sisällä olevia palvelurakenteita, jotka ovat tasoltaan heikkoja tai puuttuvat kokonaan. Tämä koskee yhtä lailla lasten leikkipaikkoja kuin kuntoratojen kuntoilutelineitä tai ulkoilureittien taukopaikkoja. Taajempaan asutuilla alueilla virkistysalueverkoston pitäisi muodostaa tarvittavat henkireiät tiheästi rakennetussa ympäristössä. Kaavoituksessa ei ole riittävässä määrin otettu huomioon näiden alueiden välttämättömyyttä ja nimenomaan alueiden muodostamien viherkäytävien merkitystä. Toinen huolestuttava kehityssuunta on kaavassa alun perin virkistykseen varattujen alueiden vähittäinen kutistuminen. On enemmän sääntö kuin poikkeus, että virkistysalueet tai niiden osat joutuvat väistymään muun rakentamisen tieltä, jolloin niiden on mahdotonta täyttää alkuperäistä tarkoitustaan. Ongelma on suuri etenkin suurissa asutuskeskuksissa, joihin kohdistuu voimakas muuttopaine.

Taajamien ulkopuolella sijaitsevien ulkoilu- ja retkeilyalueiden tulevaisuus näyttää paljon valoisammalta. Niiden määrä on jopa lisääntynyt ja myös ylläpitoon ja kehittämiseen uhrataan voimavaroja. Pelkästään kansallispuistojen retkeilyyn soveltuvat osat ovat laajentuneet ja niiden kehittämisessä etenkin Metsähallitus on tehnyt esimerkillistä työtä. Myös kuntien omistamille alueille on perustettu uusia laajahkoja ulkoilu- ja retkeilyalueita, jotka palvelevat kuntalaisten lisäksi myös koti- ja ulkomaalaisia matkailijoita.

Ulkoilureitit

Kevyen liikenteen väylien suurimmat epäkohdat ja ongelmat johtuvat varsinkin isommissa kunnissa ja kaupungeissa siitä, että keskustat ovat suunniteltu ja toteutettu autoliikenteen ehdoilla. Ilman suurehkoja rakennustöitä on ydinalueita hankala muuntaa kevyttä liikennettä suosiviksi siten, että esim. kävelijöille ja pyöräilijöille on osoitettu omat kaistansa. Mittavia suunnitelmia on kuitenkin olemassa monien suurtenkin kaupunkien osalta, ja kysymys lienee lähinnä rahasta ja poliittisesta tahdosta. Myös ulkoilualueet tulisi useammin olla saavutettavissa kevyen liikenteen väyliä pitkin, jolloin tarve oman auton käyttöön olisi vähäisempää. Pienemmissä kunnissa kevyen liikenteen väylät ovat olleet eräs toivotuimpia rakennuskohteita. Syynä on ennen kaikkea turvallisuustekijät. Vaikka muualla harvaan asutussa kunnassa ei väylille tarvetta olisikaan, pitäisi vähintään kirkonkylää halkoville maanteille saada omat reittinsä pyöräilijöille ja jalankulkijoille.

Keskustojen ulkopuolella suurin osa väylistä noudattelee autoteiden varsia ja palvelee etupäässä ns. hyötyliikuntaa, kuten työpaikkaliikennettä, mikä sinällään on myönteinen asia. Tästä kuitenkin aiheutuu se, että monesti ulkoilijoiden kannalta kaikkein houkuttelevimmat alueet, kuten vesistöjen rannat, joita maamme tarjoaa ainutlaatuisen runsaasti, ovat jääneet hyödyntämättä. Tulevaisuuden visiona voisikin olla nimenomaan ulkoilijan tarpeista lähtevä reittien suunnittelu.

Kuntoratojen ja hiihtolaturien määrä kunnissa on yleensä riittävä niin lukumääräisesti kuin kilometreissäkin mitattuna. Suurin tarve on verkostojen täydentämiseen yhdysreittejä lisäämällä siten, että lähes jokaiselta asuinalueelta olisi edes jonkinlainen yhteys varsinaisille reiteille. Valaistusta tarvitaan lisää ainakin suosituimpien reittien varsille. Tavoitteena pitäisi olla, että isommilta asuinalueilta löytyy ainakin yksi kunnollinen valaistu kuntorata ja latu. Myös latujen vaikeusasteesta on tullut runsaasti palautetta ja toivomuksia. Kaikkein käytetyimpiä ovat lähes poikkeuksetta helpot ladut. Tästä on hyvä esimerkki on jäälatujen suunnaton suosio joka puolella maata. Pelkästään näiden toimenpiteiden avulla saataisiin reiteille merkittävästi lisää käyttäjiä.

Eritasoristeyksiä on yleensä selvästi liian vähän sekä verrattuna reittejä katkoviin teiden määrään. Sama ongelma koskee sekä kevyen liikenteen väyliä että kuntoratoja ja hiihtolaturia. Yli- ja alikulkujen olemassaolo mahdollistaisi reittien luontevan jatkumisen, sekä turvallisen ja joustavan käytön niin ulkoilijan kuin autoilijankin kannalta. Eritasoristeykset pitäisi ehdottomasti toteuttaa jo teiden suunnittelun ja rakentamisen yhteydessä, koska kustannukset nousevat jälkikäteen yleensä kymmenkertaisiksi.

Luontopolkuja on rakennettu suurimpaan osaan kunnistamme. Suhteellisesti eniten erilaisia luontoreittejä löytyy kuitenkin suurempien asutuskeskusten läheisyydestä. Luontopolkuja on rakennettu viime aikoina entistä enemmän lisää myös muiden tahojen kuin kunnan toimesta. Asialla ovat yleensä alan oppilaitokset ja eri yhdistykset. Tarpeellista olisi saada toimiva luontopolku jokaiseen pieneenkin kuntaan, koska niiden merkitys esim. opetuksen kannalta on lähes korvaamaton. Perinteisten luontopolkujen rinnalle ovat nousseet myös erilaiset kulttuuri- ja metsäpolut, sekä retkeilyreittien ja luontopolkujen yhdistelmät. Ne ovat osoittautuneet usein onnistuneeksi ja suhteellisen helpoksikin tavaksi saada vanhoillekin reittipohjille lisää houkuttelevuutta ja käyttöä.

Erilaisia pidempiä retkeilyreittejä risteilee Suomessa tuhansia kilometrejä. Vanhat seudulliset retkeilyreitit ovat paikoitellen päässeet puutteellisen hoidon ja ylläpidon seurauksena todella huonoon kuntoon. Varoittavimpana esimerkkinä Keski-Suomen maakunta, joka on paikoin

lakannut olemasta. Uusien retkeilyreittien perustaminen ja rakentaminen on viime vuosina ollut hyvin vilkasta. Pääosin uusia reittejä on syntynyt yksittäisten projektien myötä, joita on tälläkin hetkellä meneillään satoja ympäri maata. Suurimmassa osassa on hyödynnetty joko EU:n myöntämiä tukia tai kansallisia aluekehitysrahastoja. Tällöin on pyritty korostamaan reittien matkailullisia ja sitä kautta syrjäseutujakin työllistäviä vaikutuksia. Ongelmaksi on noussut jatkuvuuden eli reitin ylläpidon ja palvelujen kehittämisen turvaaminen perustamisprojektin päättymisen jälkeen. Näiden jatkotoimenpiteiden turvaamiseen tulisi jo käynnistysvaiheessa kiinnittää entistä suurempaa huomiota.

Perinteisesti kaikki retkeilyreitit Suomessa on toteutettu sopimusmenettelyn pohjalta, jossa maanomistajien kanssa tehdään erillinen sopimus maankäytöstä ja heille mahdollisesti maksetaan siitä sovittu korvaus. Kunnissa, joissa maanomistus on erityisen pirstaleista ja alueella on paljon kilpailevia maankäyttömuotoja, kuten suurissa kaupungeissa, on sopimusmenettely kuitenkin välillä aiheuttanut ongelmia ja jarruttanut joitain reittihankkeita jopa useita vuosia tai pahimmillaan kaatanut koko hankkeen. Maanomistajien vaihtuminen on saattanut myös katkaista olemassa olevan ulkoilureitin, kun sopimusta uuden omistajan kanssa ei ole saatu aikaan. Näissä tapauksissa ulkoilulakiin perustuva ulkoilureittitoimitus nousee suositeltavaksi vaihtoehdoksi. Tällöin reitille saadaan pysyvyyttä ja sen kehittämiseen kannattaa panostaa myös pidemmällä aikavälillä. Muutamat kunnat ovat lähteneet toteuttamaan niitä järjestelmällisesti, ja kokemukset ovat olleet erittäin myönteisiä.

Melontaan ja veneilyyn laajat vesistöimme tarjoavat mahdollisuuksia yltäkylläisesti. Toivottuja palveluita ovatkin olleet erilaiset tukikohdat, kuten rantautumispaikat ja niihin liittyvät taukopaikat, kuten grillikatokset ja nuotiopaikat, sekä laavut ja muut yöpymistä helpottavat rakenteet. Varsinkin jokien varsilla on tarvetta myös erilaisiin perkaus- ja kunnostustoimiin. Karttoja ja esitteitä, joihin on valmiiksi painettu erilaisia reittivaihtoehtoja ja mahdollisia palveluja, pitäisi saada lisää sillä ne edistävät myös kohteiden matkailullista käyttöä.

Ratsastajat, maastopyöräilijät, moottorikelkkailijat ja koiranulkoiluttajat ovat erityisryhmiä, joiden tarpeet on eri kunnissa otettu huomioon eri tavoin. Selkeästi on voitu havaita, että siellä missä nämä eri ryhmät on pystytty ohjaamaan omille heitä varten varatuille reiteilleen, ovat yhteentörmäykset muiden käyttäjäryhmien kanssa olleet kaikkein vähäisimpiä. Seurat ovat monesti olleet aktiivisia reittien kartoituksen ja merkitsemisen suhteen, sekä yleensä vielä hoitaneet itsenäisesti sopimusneuvottelut eri maanomistajien kanssa. Tätä toimintamallia voi lämpimästi suositella jokaisella paikkakunnalla, koska silloin kunnan osuudeksi jää lähinnä reitin virallistaminen, jos seura saadaan vielä sitoutetuksi ylläpitoon ja hoitoon.

Suurin ongelma kaikilla ulkoilureiteillä puutteellisen opastuksen (kts. kohta ”Tiedottaminen”) ohella onkin juuri huonosti järjestetty hoito ja ylläpito. Kuntoratojen, latupohjien, luontopolkujen ja pidempien retkeilyreittien pinnat ovat monin paikoin päässeet rapistumaan ja kaipaavat uutta kerrosta kivituhkaa tai muuta pinnoitetta ja ojituksia tai pitkospuita kosteammilla osuuksilla. Kunnollisten latujen tekoa rajoittaa myös vanhentunut kalusto ja henkilöstöressurit. Tuntuu siltä, että vielääkään ei ole täysin sisäistetty ajatusta, että ulkoilupaikat tarvitsevat säännöllistä kunnostusta ja huoltoa siinä missä muutkin liikuntapaikat.

Ulkoilukeskukset

Suosituimpia ulkoilureitteihin liittyviä erillispalveluita ovat yleisessä käytössä olevat ulkoilumajat, joita löytyy useimmista kunnista, usein seurojen ja yhdistysten ylläpitäminä. Ongelmallisinta on

niiden saavutettavuus ja aukioloajat. Viihtyisimmätkin majat ovat monesti auki vain viikonloppuisin ja hiihtolomaviikolla. On ollut vaikeaa löytää toimintamallia, joka saisi majan kannattamaan muullakin kuin talkoopohjalla. Palvelujen riittävä monipuolistaminen ja niistä tiedottaminen on paras ja melkein ainoa ratkaisu. Myös majan sijaintiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Parhaimmillaan majat voivat jalostua toimimaan todellisina ulkoilukeskuksina, joiden palveluvalikoimaan kuuluu kahvilapalveluiden, saunan, välineiden vuokrauksen ja huollon lisäksi erilaisia ohjelmalveluita kuten järjestettyjä tapahtumia ja opastettuja retkiä. Tavoitteena pitäisi olla keskimäärin vähintään yhden varsinaisen ulkoilumajan saaminen jokaiseen kuntaan ja jatkossa majan kehittäminen ulkoilukeskukseksi.

Laavuja ja kotia on viime vuosina rakennettu runsaasti eri ulkoilureittien, lähinnä pidempien retkeilyreittien, luontopolkujen ja vesistöreittien varsille. Rakentaminen on usein tapahtunut em. reittihankkeiden yhteydessä. Isommat kodat toimivat myös ulkoilumajojen korvikkeina ainakin niissä kunnissa, joista ei varsinaista ulkoilumajaa löydy. Kohteet ovat olleet suosittuja ja puuhuollosta ja ylläpidosta ovat vastanneet sekä kunnat, että seurakunnat ja yhdistykset. Harmia on aiheuttanut lähinnä ilkeävalta. Laavut tulisivat sijoittaa aina vähintään n. 1 km päähän lähimmästä autotiestä, jolloin tihutyöt ovat aina olleet selvästi harvinaisempia. Tuli- ja taukopaikkojen määrää olisi syytä lisätä myös lyhyemmällä reiteillä siten, että liikuntarajoitteiset ja muut erityisryhmät tulevat otetuksi huomioon.

Uimarantoja ja -paikkoja on lukumäärällisesti eri kunnissa paljon. Poikkeuksen muodostavat avantouintipaikat, joita kaivataan lisää lähes jokaisella paikkakunnalla. Ongelmana nousevat tässäkin esille hoitoon ja ylläpitoon liittyvät kysymykset. Uimarannat- ja paikat kaipaavat säännöllistä kunnostusta ja monet kunnat ovatkin joutuneet supistamaan hoidettujen uimarantojen määrää. Monin paikoin parantunut veden laatu varsinkin joissa ja järvissä antaisi mahdollisuuksia juuri päinvastaiselle kehitykselle. Yleisön käytössä olevien saunojen ja niihin liittyvien uintipaikkojen määrä on jonkin verran lisääntynyt lähinnä avantouinnin ansiosta. Yleensä kunnan omistaman kiinteistön toimintaa pyörittää seura, yhdistys tai yksityinen henkilö ja kertyneistä tuloista on pystytty kattamaan aiheutuneet kulut. Palvelu on syntynyt tavallisesti avantouinnin ympärille ja on parhaimmillaan jatkunut myös koko kesäkauden.

Luonnonsuojelualueet

Ulkoilijan kannalta kansallispuistot ovat edelleen merkittävin luonnonsuojelualuetyyppi. Kävijämäärät ovat olleet kasvussa joka puolella. Kuten edellä mainittiin, ovat myös retkeilypalvelut kansallispuistoissa lisääntyneet ja näin puistoihin kohdistuvaa painetta on pystytty kanavoimaan käyttöä ja kulutusta paremmin kestäviin osiin. Tällöin puistojen pääasiallinen tarkoitus luonnonsuojeluna pystytään paremmin turvaamaan.

Luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettuja ja erilaisiin suojeluohjelmiin kuuluvia alueita on syntynyt jatkuvasti lisää. Kehityssuunta on myönteinen niin luonnonsuojelijan kuin ulkoilijankin kannalta, minkä soisi tietysti tarkoittavan samaa asiaa. Näin pystytään varmemmin säilyttämään ulkoilijan kannalta kaikkein tärkein vetovoimatekijä – puhdas luonto. Toivottavaa on kuitenkin alueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmien valmistaminen ripeästi, koska silloin alueiden erilaiset käyttötarkoitukset, kuten mahdollinen virkistyskäyttö, tulisi otetuksi huomioon ja kohteiden hyödyntäminen mm. opetustarkoituksessa olisi mahdollista. Kansallispuistojen toimintamallia voikin suositella sovellettavaksi pienemmässä mittakaavassa myös muille luonnonsuojelualueille.

Kalastus ja metsästys

Vapaa-ajan kalastusmahdollisuudet ovat maassamme erinomaiset. Viime vuosina tapahtunut vesistöjen puhdistuminen, kuten joidenkin suurten jokien, on tuonut monessa isossakin kaupungissa kalastuksen entistä lähemmäksi. Jopa lohi ja muut jalokalat ovat tehneet paluuta entisiin kutupaikkoihin. Myös ulkoilijaa ja matkailijaa varten rakennetut palvelut ovat alkaneet nostaa päätään monella paikkakunnalla. Joitakin tukikohtia, kuten saarissa ja vesistöjen ääriellä sijaitsevia laavuja ja tulipaikkoja käyttävät mielellään muutkin ulkoilijat. Parhaiten kalastukseen ja sen palveluiden kehittämiseen liittyvät mahdollisuudet ovatkin ymmärtäneet juuri matkailuelinkeinon parissa työskentelevät. Tiedottamisen merkitys on tässäkin ratkaisevan tärkeä. Valmiista palveluista olisi kyettävä tiedottamaan tehokkaasti juuri matkailijoiden suuntaan. Kalastus on laji joka tarjoaa esim. liikuntarajoitteisille merkittäviä virkistysmahdollisuuksia. Hyviä esimerkkejä on jo olemassa paikoista, joissa myös erityisryhmät on palveluita rakennettaessa huomioitu.

Metsästys on monelle suomalaiselle tärkeä syy lähteä luontoon. Itse mahdollisuudet erilaisen riistan metsästyksen ovat olleet hyvät ja viime vuosina selvästi vielä paranemaan päin. Luvat ja alueet muilla kuin valtion mailla ovat melko tiukasti paikallisten seurojen hallinnassa. Osittain tästä johtuu, että mahdollisuuksista on saatavilla melko niukasti tietoa. Tämä on varmasti osaltaan myös harkittua, sillä jatkossakin varsinaiset massat lienee syytä ohjata valtion hallinnoimille laajoille alueille.

Tiedottaminen ja markkinointi

Karttatilanne ulkoilumahdollisuuksien osalta on valtakunnallisesti tyydyttävä, mutta vaihtelee paljon eri kuntien välillä. Lähes joka toisessa kunnassa on vielä tilanne ettei saatavilla ole lainkaan karttaa, johon tärkeimmät ulkoilureitit, kuten kuntoradat ja hiihtoladut olisi merkitty. Joissain kunnissa karttoihin on panostettu ja erilaisia hyvätaoisia ulkoilu- ja latukarttoja on saatavilla jopa tärkeimmistä kohteista erikseen. Kuntien omat digitaaliset karttapohjat ovat parantaneet tilannetta huomattavasti. Varsinkin latukartat ovat yleensä maksuttomia, mutta tasokkaimmista ulkoilukartoista peritään usein maksu. Valitettavan usein kartat ovat reittien osalta vanhentuneita ja niinpä ulkoilija voi joutua hankalaan tilanteeseen etsiessään maastosta olematonta reittiä. Ensimmäisen vaiheen tavoitteeksi voisi asettaa, että jokaisesta kunnasta löytyisi edes yksi ajan tasalla oleva ulkoilukartta, johon on merkitty tärkeimmät ylläpidetyt ulkoilureitit ja niiden varsilla sijaitsevat palvelut. Hyvä kartta toimii myös loistavana esitteenä kunnan ulkoilumahdollisuuksista ja kelpaa markkinointivälineeksi sellaisenaan.

Ylivoimaisesti huonoin on tilanne ulkoilureittien opasteiden suhteen. Opastustaulut karttoineen puuttuvat lähtöalueilta usein kokonaan, viitoitus ei kata edes risteyskohtia ja reittien merkitseminen on pahasti puutteellista. Luontopolkujen maastotaulut ovat huonossa kunnossa. Kevyen liikenteen väylien opasteiden suhteen on kaupungeissa tapahtunut jonkun verran parannusta. Myös itse ulkoilualueille, reittien lähtöalueille, sekä ulkoilumajoille ja muiden tukikohtien äärelle ohjaavat kyltit ja liikenneopasteet puuttuvat usein kokonaan. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta opastetilanne on hyvä tai kiitettävä vain Kansallispuistoissa, Lapin turistikeskuksissa ja muutamissa muissa matkailukohteissa, joissa matkailijoiden suuri määrä on luonut riittävästi painetta asioiden saattamiseksi kuntoon.

Myös opasteiden tasoon tulisi myös kiinnittää nykyistä suurempaa huomiota. Opastustaulut ovat parhaimmillaan monipuolisia tietopaketteja, joista kartan lisäksi löytyy tietoa alueen muista palveluista, ympäröivästä luonnosta, mahdollisista rajoituksista jne. Viitoista tulisi kilometrimäärien

lisäksi selvitä, mitä liikkumismuotoja varten reitti on tarkoitettu. Vaikeusasteen merkintä tunnuksin tai värisymbolein opastustauluihin ja viittoihin antaa käyttäjälle heti selvän kuvan tilanteesta ja helpottaa mielekkäiden reittivalintojen tekemistä. Reittien merkitsemisessä pitäisi suosia tolppamerkintää. Jos merkit on tarkoituksenmukaista maalata puihin, tulisi se tehdä tiettyä sapluunaa käyttäen. Hyvät ja tyylikkääät opasteet lisäävät merkittävästi ulkoilupaikkojen käyttöä ja nostavat niiden tasoa, sekä antavat monesti esim. luontopoluille ja retkeilyreiteille houkuttelevaa persoonallista ilmettä.

Ulkoilupalveluista tiedotetaan puutteellisesti ja siitä kärsivät sekä kuntalaiset, että erityisesti matkailijat. Tiedotteita kotitalouksiin lähtee yleensä niukasti ja jakelu erilaisten esitteiden osalta ontuu. Jakelussa kannattaisi hyödyntää enemmän eri sidosryhmiä kuten seuroja ja yhdistyksiä. Esitteitä esim. eri luontokohteista ja niihin liittyvistä palveluista tarvittaisiin monessa kunnassa, joissa itse kohteita on usein runsaasti. Internetin hyödyntäminen on lisääntynyt huomattavasti, mutta on kokonaisuudessaan vielä melko vähäistä. Kotisivut ovat kuitenkin suosittu tapa hakea tietoa, joten niiden käyttöä on syytä lisätä tason nostamisella ja säännöllisellä päivittämisellä.

YLEISTÄ

Ulkoilupaikkojen nykytilanne ja kehittämistarpeet on tullut projektin myötä selväksi ja olisi erittäin toivottavaa että ulkoilupaikkojen kehittäminen todella otettaisiin vakavasti kaikilla valtionhallinnon ulkoiluasioihin vaikuttavilla tasoilla. Eri liikuntalajien harrastajamääriä koskevien kyselytutkimusten mukaan perinteiset ulkoilulajit kävelylenkkeily, pyöräily, hiihto ja uinti ovat edelleen kärjessä ja jopa entisestään kasvattaneet suosiotaan. Niiden rinnalle on nousemassa ”uusia”, nopeasti suosiotaan kasvattavia ulkoilulajeja kuten sauvakävely, lumikenkäily ja avantouinti. Ulkoilu on suomalaisten ylivoimaisesti suosituin vapaa-ajan viettomuoto (LVVI-tutkimuksen mukaan yli 90% suomalaisista harrastaa sitä eri muodoissaan) ja kun mukaan lisätään vielä lasten ja nuorten koko ajan kasvava kiinnostus luontoa ja siellä harrastettavia toimintamuotoja kohtaan, on vähintään kohtuullista vaatia, että suorituspaikat ja olosuhteet ovat jatkossa entistä paremmassa kunnossa.

Helsinki 15.12.1999

Matti Hirvonen
projektisihteeri
Suomen Latu ry

*Puh. (09) 170 101
Faksi (09) 663 376
Sähköposti: matti.hirvonen@suomenlatu.fi*